

ผลของการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม ที่มีต่อการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย

The Effects of Providing Children's Initiative Art Activities by Using Natural Materials on Young Children's Emotional Control

ปิยนุช บุตรราช¹ และ อรพรรณ บุตรกตัญญู^{2*}

Piyanoot Butrat¹ and Oraphan Butkatunyoo^{2*}

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม และการศึกษาพัฒนาการด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยที่ใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม กลุ่มเป้าหมาย คือ เด็กนักเรียนชาย-หญิง อายุ 4-5 ปี จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แผนการจัดกิจกรรม 2) แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ และ 3) แบบสังเกตพฤติกรรมความฉลาดทางอารมณ์ ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน คะแนนที (T-Score) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มที่มีต่อการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย มีคะแนนเฉลี่ยหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง โดยก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 35.7 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.58 และหลังการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 50.0 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.20 รวมทั้งคะแนนเฉลี่ยระหว่างสัปดาห์มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกสัปดาห์ โดยเด็กแสดงออก 1) ด้านดี : เด็กรู้จักอารมณ์ของตนเองมากขึ้นบอกความรู้สึกของตนเองได้ 2) ด้านเก่ง เด็กสามารถยอมรับคำอธิบายเมื่อไม่ได้ในสิ่งที่ตนเองต้องการ และ 3) ด้านสุข เด็กมีพฤติกรรมที่สนุกสนานเพลิดเพลินกับการทำกิจกรรม

คำสำคัญ : ศิลปะจากสื่อธรรมชาติ, การควบคุมอารมณ์, เด็กปฐมวัย

¹นิสิตมหาบัณฑิตสาขาวิชาปฐมวัยศึกษา ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Graduate Student of Early Childhood Education Division, Department of Education, Faculty of Education, Kasetsart University,

E-mail: bow1991141@gmail.com

²อาจารย์ประจำสาขาวิชาปฐมวัยศึกษา ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Lecturer of Early Childhood Education Division, Department of Education, Faculty of Education, Kasetsart University,

E-mail: Oraphan.b@ku.th

* Corresponding author

Abstract

The objectives of this study were to compare the emotional control of preschool children who participated in children's initiatives by using natural materials. The target group used in this study consisted of 25 boy and girls' preschool children ranging in age between 4–5 years old. The instruments of this study included: 1) plans for children's initiative art activities; 2) observation forms for emotion controlling in the emotional quotient for young children and assessment forms for emotion controlling in the emotional quotient; and 3) Emotional quotient behavior observation forms for young children. Frequency, percentage, mean, and standard deviation were used for data analysis and content analysis. The results showed that preschool children who participated in children's initiative art activities by using natural materials had a posttest score of 50.0, standard deviation was 0.20 higher than pretest scores, which were at 35.7 with a standard deviation of 0.58. All three aspects during the study were higher after each week. For young children, there expressions were affected as follows: 1) Awareness aspect: children could know their own emotions and feelings; 2) Smart aspect; children could take in and understand information they wanted to and be able to enjoy the activities with their friends; and 3) Happiness aspect: they could enjoy every activity.

Keywords: art activities by using natural materials, emotional control, young children

บทนำ

ประเทศไทยมีเด็กวัย 0-6 ปี จำนวน 4.58 ล้านคน จากการสำรวจพัฒนาการเด็กของกรมอนามัย ปี 2557 พบว่า เด็กแรกเกิดถึงวัย 5 ปี มีพัฒนาการไม่สมวัย 30% จึงจำเป็นต้องเร่งค้นหาเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า ซึ่งต้องได้รับการดูแลรักษา การกระตุ้นพัฒนาการและติดตามจากคนใกล้ชิด เนื่องจากปัญหาเหล่านี้กำลังเป็นปัญหาใหญ่ที่กระทบกับการเรียนของเด็กไทย มีคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) เฉลี่ยในระดับประเทศอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ปกติ คือ มีค่าคะแนนอยู่ที่ 45.12 จากค่าคะแนนปกติ 50-100 ทั้งนี้ จะส่งผลให้เด็กขาดความพร้อมทางการเรียนและอาจจะล้มเหลวในการเรียนได้ รวมไปถึงการเกิดปัญหาพฤติกรรมและปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมา (กรมสุขภาพจิต, 2560)

เด็กในช่วงปฐมวัยเป็นช่วงวัยแห่งการเรียนรู้ ช่วงสังเกตและสำรวจสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เป็นช่วงวัยที่หน้าต่างแห่งโอกาส (windows of opportunity) กำลังเปิดรับการเรียนรู้ทุกสิ่งรอบตัวผ่านการใช้ประสาทสัมผัส และการเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปสู่สิ่งที่เป็นนามธรรม ศิริวรรณ วณิชพัฒน์วรชัย (2559) กล่าวว่า เด็กในช่วงปฐมวัยจึงควรได้รับการส่งเสริมและเตรียมความพร้อมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาอย่างเป็นองค์รวม

ดั่งที่นักจิตวิทยา Erikson (1968) กล่าวว่า ประสบการณ์วัยเด็กมีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ โดยเชื่อว่าทุกประสบการณ์รอบตัวที่ทำให้เด็กมีความสุข เด็กจะมีความเชื่อมั่นในตนเองและเข้าใจผู้อื่น แต่หากประสบการณ์รอบตัวทำให้เด็กขาดความสุข เด็กจะมองโลกในแง่ร้าย ขาดความเชื่อมั่นในตนเองปรับตัวอยู่ร่วมกับคนอื่นยากปัจจุบันพบว่า ปัญหาพฤติกรรมทางอารมณ์ของเด็กมีแนวโน้มสูงขึ้น สอดคล้องกับ ปุณณสา

ธรรมสิทธิ์ (2556) ที่กล่าวว่าคนที่มีความฉลาดทางสติปัญญาเพียงด้านเดียว อาจเป็นการไม่เพียงพอที่จะทำให้ชีวิตประสบผลสำเร็จ

Goleman (1999) กล่าวว่า ความฉลาดทางอารมณ์ คือ ความสามารถในการตระหนักถึงความรู้สึกของตนเอง และความรู้สึกของผู้อื่น สามารถบริหารจัดการกับอารมณ์เพื่อเป็นที่สนใจในการสร้างสัมพันธภาพกับผู้อื่น ได้อย่างประสบความสำเร็จ เพื่อให้เกิดความตระหนักรู้จักตนเอง รู้จักการควบคุมอารมณ์ ผู้ที่ประสบความสำเร็จในชีวิตนั้นมาจากปัจจัยด้านความสามารถในการรับรู้อารมณ์ ควบคุมอารมณ์ สอดคล้องกับ สิริมา อภิญาณนันทพงษ์ (2553) ที่กล่าวว่าคนที่มีความฉลาดทางสติปัญญาเพียงด้านเดียว อาจเป็นการไม่เพียงพอที่จะทำให้ชีวิตประสบผลสำเร็จ ซึ่งหมายถึงความสามารถในการรู้จักเข้าใจและควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ สอดคล้องกับวัย

Korotaeva and Syvattseva (2016) กล่าวว่า การพัฒนาการริเริ่มในเด็กปฐมวัย ครูสร้างแรงจูงใจให้กับเด็ก และเด็กต้องได้ริเริ่ม เด็กมีการแสดงพฤติกรรมลงมือทำ เมื่อแสดงพฤติกรรมแล้วเด็กต้องได้สะท้อนออกมาว่าเด็กได้ทำอะไรเกี่ยวกับผลงานของตนเอง การจัดกิจกรรมโดยเด็กเป็นผู้ริเริ่มเป็นการจัดการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทิศนา ขัมมณี (2559) สอดคล้องกับ ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2558) กล่าวว่า ผู้เรียนยุคปัจจุบันเป็นยุค Generation Z มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก ฉลาดรอบรู้ เพราะเติบโตมาพร้อมกับความรู้รอบด้าน สามารถค้นหาข้อมูลบนโลกอินเทอร์เน็ต ได้อิสระ

กิจกรรมศิลปะเป็นกิจกรรมที่สำคัญในการพัฒนาเด็ก เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์สำคัญที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายของการศึกษาทั้งประสบการณ์ทางร่างกาย ทางอารมณ์-จิตใจ ทางสังคมและสติปัญญา กิจกรรมศิลปะนั้นเปรียบเสมือนจตุรัสแห่งการเรียนรู้ของเด็ก มีการสื่อสาร จากความคิดสู่การกระทำและสร้างสรรค์ผลงาน (วัฒนา ปุญญฤทธิ์ และคณะ, 2553) แนวทางการจัดประสบการณ์ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 เน้นการจัดประสบการณ์ในรูปแบบบูรณาการ ทั้งกิจกรรม ทักษะ และสาระการเรียนรู้จัดประสบการณ์ให้เด็กได้คิดริเริ่ม วางแผน ตัดสินใจลงมือกระทำ (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2560)

สื่อที่ดีสำหรับเด็กปฐมวัย คือ สื่อธรรมชาติ เพราะเป็นสื่อที่มีความยืดหยุ่นหลากหลายรูปแบบ กระตุ้นประสาทสัมผัสของเด็กได้พร้อม ๆ กันในหลายด้าน ช่วยให้เด็ก ๆ ปลดปล่อยจินตนาการได้อย่างไร้ข้อจำกัด การสัมผัสธรรมชาติยังส่งผลต่อจิตใจของเด็กให้อ่อนโยนลง และสามารถหาเศษวัสดุที่เหลือจากการใช้ที่ได้จากทรัพยากรทางธรรมชาติ เช่น ก้อนหิน เมล็ดพืช เปลือกหอย ก็จะเก็บนำมาใช้ประดิษฐ์ได้เป็นอย่างดี จินต์ มนูญศิลป์ (2556)

การจัดกิจกรรมศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัยมีความจำเป็นที่จะต้องจัดให้เหมาะสมกับเด็ก เพื่อช่วยกระตุ้นให้เกิดพัฒนาการอย่างเต็มศักยภาพ โดยการจัดกิจกรรม เช่น การวาดภาพ ระบายสี พิมพ์ภาพ ปั้น ฉีก ตัด ปะ การประดิษฐ์ ส่งเสริมจินตนาการ ผ่อนคลาย ทำให้จิตใจสงบ อ่อนโยนและมีสมาธิในการทำงาน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) และช่วยให้เด็กได้ริเริ่มในการทำกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติ ที่ส่งผลต่อการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย จากเหตุผลดังกล่าวนี้ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาผลของการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มที่มีต่อการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย เพื่อเป็นแนวทาง

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและพัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมและสื่อการสอนที่เหมาะสมให้กับเด็กปฐมวัย

การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้มีการนำเอาวัสดุที่มีอยู่ในธรรมชาติ เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ อยู่ใกล้ตัวเด็กสามารถหาได้ง่าย มาจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติโดยวัสดุธรรมชาติที่ใช้ในการจัดกิจกรรม ได้แก่ ก้อนหิน ใบไม้ กิ่งไม้ ทราย เปลือกหอย เมล็ดพืช น้ำ ดอกไม้ ฯลฯ มีทั้งการสร้างสรรค์ผลงานร่วมกันเป็นกลุ่มและเดี่ยว โดยใน 1 วันทำผลงานศิลปะจากสื่อธรรมชาติร่วมกันทั้งแบบกลุ่มหรือแบบเดี่ยว 1 ชิ้น โดยการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างและพัฒนาเด็กให้มีความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์สูงขึ้น อันจะนำไปสู่พฤติกรรมที่ก่อให้เกิดความ ดี เก่ง มีสุข ได้ การศึกษาในครั้งนี้จะเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาเด็กปฐมวัยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม
2. เพื่อศึกษาพัฒนาการด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยที่ใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม

วิธีการวิจัย

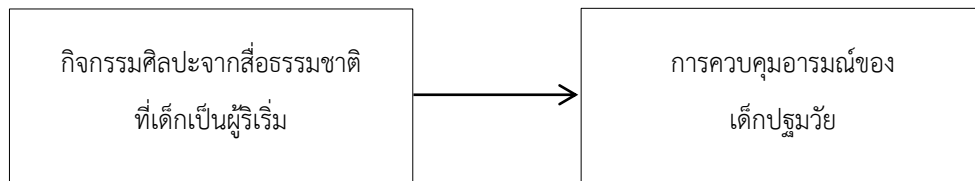
การศึกษานี้เป็นการศึกษากึ่งทดลอง (quasi-experimental research) ผู้ศึกษาได้ดำเนินการทดลองกับกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้รูปแบบ one group pretest-posttest design เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้ ประกอบด้วย

1. แผนการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติ จำนวน 24 แผน
2. แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กอายุ 3-5 ปี สำหรับครู/ผู้ดูแลเด็ก ของ กรมสุขภาพจิต (2560)
3. แบบสังเกตพฤติกรรมความฉลาดทางอารมณ์ ด้านการควบคุมอารมณ์
ผู้ศึกษาทำการวิเคราะห์ข้อมูล 2 รูปแบบ ดังนี้
 1. ข้อมูลเชิงปริมาณ
 1. นำคะแนนที่ได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมความฉลาดทางอารมณ์ระหว่างการทดลองทั้ง 2 ระยะ หาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และเปรียบเทียบคะแนน
 2. ผู้ศึกษาคำนวณค่าคะแนนแบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์เด็กอายุ 3-5 ปี สำหรับครู/ผู้ดูแล ของ กรมสุขภาพจิต โดยใช้วิธีการหาค่าคะแนนที่ (T-Score) และเปรียบเทียบก่อนและหลังการทดลอง
 2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ

วิเคราะห์เนื้อหาจากการบันทึกพฤติกรรมความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์จัดกลุ่มข้อมูล และนำเสนอข้อมูลเป็นความเรียง

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการศึกษา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการนำเสนอผลการศึกษา ผู้ศึกษาได้แบ่งการนำเสนอ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การเปรียบเทียบการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม

1. ผลการเปรียบเทียบคะแนนความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยก่อนและหลังการใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติ โดยใช้แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์เด็กอายุ 3-5 ปี ของกรมสุขภาพจิต ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1

ตารางเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย ก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์เด็กอายุ 3-5 ปี สำหรับครู/ผู้ดูแล ของกรมสุขภาพจิต

(n = 25)

ระยะการทดลอง	ด้านดี	ด้านเก่ง	ด้านสุข	M	SD
	รู้จักอารมณ์	ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง	สนุกสนาน ร่าเริง		
ก่อน	35.1	36.1	36.1	35.7	0.58
หลัง	50.2	50.0	49.8	50.0	0.20

ผลจากตาราง 1 พบว่า คะแนนเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยก่อนการทดลอง เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 35.7 และหลังการทดลอง เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 50.0 โดยทั้ง 3 ด้านมีคะแนนเฉลี่ยแต่ละด้านดังนี้

ด้านดี รู้จักอารมณ์ ก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 35.1 และก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 50.2 แสดงให้เห็นว่าเด็กมีพฤติกรรมที่รู้จักอารมณ์ของตนเองมากขึ้น

ด้านเก่ง ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 36.1 และก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 50.0 แสดงให้เห็นว่าเด็กมีพฤติกรรมที่เมื่อไม่ได้สิ่งที่ตนเองต้องการ สามารถยอมรับคำอธิบาย และอยู่กับเพื่อนได้อย่างมีความสุข

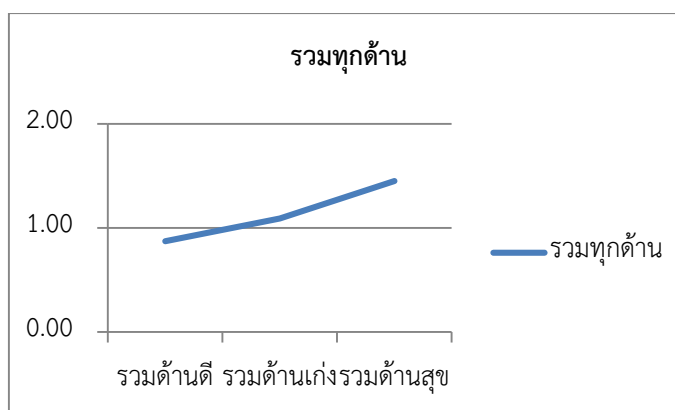
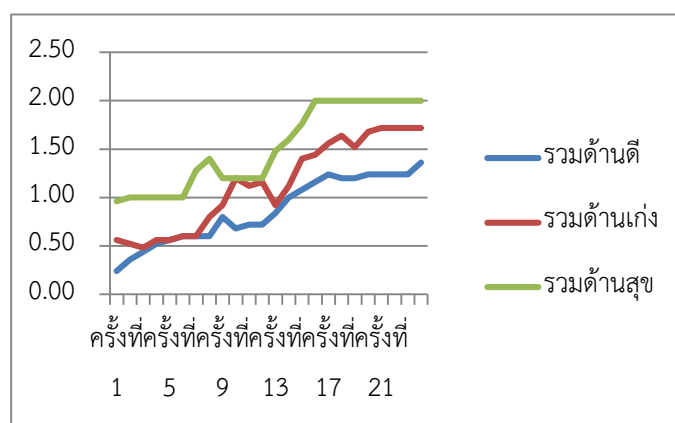
ด้านสุข สนุกสนาน ร่าเริง ก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 36.1 และก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 49.8 แสดงให้เห็นว่าเด็กมีพฤติกรรมที่สนุกสนานกับการทำกิจกรรม โดยรวมและรายด้านสูงขึ้น

ตอนที่ 2 การพัฒนาการด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยที่ใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติ

1. ผลการพัฒนาการด้านการควบคุมอารมณ์คะแนนความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย ครั้งที่ 1-ครั้งที่ 24 ที่ใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติ โดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยที่ผู้ศึกษาได้สร้างขึ้น ดังแสดงในภาพ 2

ภาพ 2

กราฟแสดงผลการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย ด้านดี ด้านเก่ง ด้านสุข ที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติ

ภาพ 2 แสดงกราฟแสดงความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยทั้ง 24 ครั้ง หลังการใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติ โดยภาพรวมเด็กทั้งหมด 25 คนมีความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสูงขึ้นทั้ง 3 ด้าน จากคะแนนเต็ม 2 คะแนน

ด้านดี รู้จักอารมณ์ ครั้งที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.24 ครั้งที่ 24 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.36

ด้านเก่ง ปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง ครั้งที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.56 ครั้งที่ 24 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 1.72

ด้านสุข สนุกสนานร่าเริง ครั้งที่ 1 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 0.96 ครั้งที่ 24 มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.00 จะเห็นได้ว่าเด็กที่ได้รับการส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์โดยใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติ มีการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยผลคะแนนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง

2. ผลการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย

ผู้ศึกษาได้ดำเนินการทดลองจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติ โดยใช้เวลาในการศึกษา 8 สัปดาห์ ผู้ศึกษาได้ทำการสังเกตและจดบันทึกพฤติกรรมความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์เด็กปฐมวัย ประกอบด้วยพฤติกรรม 3 ด้าน 3 ตัวบ่งชี้ โดยขอเสนอเป็นรายสัปดาห์สุดท้ายของการทดลองดังต่อไปนี้

กิจกรรมดินเหนียวแปลงกาย พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ งานศิลปะการปั้นต้นไม้ การการกลิ้งสีจากดินเหนียว และการสร้างสรรค์ศิลปะจากดินเหนียว เด็กเลือกกิจกรรมต่าง ๆ ตามความสนใจ สร้างสรรค์ผลงานตามจินตนาการของตนเอง จากการสังเกตพฤติกรรม เด็กบอกความรู้สึกได้ด้วยตนเอง “หนูชอบปั้นดินเหนียวมากกว่าดินน้ำมันคะ มันลื่นมือดีคะ” ยอมรับในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ เช่น การเข้ากลุ่มใหม่ ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี เล่นร่วมกับเพื่อนได้ดี สนุกขณะเข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรมสร้างสรรค์ด้วยไม้ ทRAY น้ำ พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ งานศิลปะการพิมพ์ภาพจาก กิ่งไม้ การต่อเติมภาพด้วย ทRAY น้ำ และการสร้างสรรค์ศิลปะจากไม้ ทRAY น้ำ จากการสังเกตพฤติกรรม เด็กบอกความรู้สึกได้ด้วยตนเอง “หนูชอบทRAYเม็ดเล็ก ๆ เอามาต่อเติมภาพทะเลคะ” ยอมรับในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ดี เล่นร่วมกับเพื่อนได้ดี สนุกขณะเข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรมเปลือกหอยหลากสี พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ งานศิลปะการร้อยสร้อยเปลือกหอย การระบายสีบนเปลือกหอย จากการสังเกตพฤติกรรม เด็กทำกิจกรรมด้วยความตั้งใจ และมีความสุขที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับเพื่อน ๆ และครู เด็กคนหนึ่งพูดว่า “หนูชอบทำกิจกรรมที่ทำร่วมกับเพื่อน ๆ ทุกกิจกรรมเลยคะ” เด็กปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ ไม่โกรธง่าย สามารถควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ และสนุกสนานกับการทำกิจกรรม

สรุปผลการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมที่แสดงถึงความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยจากการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติ ที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม พบว่าเด็กมีความสามารถในการควบคุมอารมณ์เพิ่มมากขึ้นตามลำดับ สังเกตได้เป็นรายสัปดาห์ดังนี้

พฤติกรรมด้านดี พบว่า สัปดาห์ที่ 1-3 เด็กยังไม่สามารถปฏิบัติตามข้อตกลงได้ เมื่อมีอารมณ์โกรธหรือโมโห ยังไม่สามารถควบคุมความรู้สึกของตนเองได้ คุณครูต้องคอยตักเตือนอยู่บ่อย ๆ เมื่อตักเตือนแล้วเด็กบางคนยังมีพฤติกรรมเดิมอยู่ สัปดาห์ที่ 4-6 เด็กสามารถปฏิบัติตามข้อตกลงได้ดีขึ้น หยุดการกระทำของตนเองได้เมื่อคุณครูตักเตือน รู้จักแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อนได้บ้าง รู้จักควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีขึ้น

สัปดาห์ที่ 7-8 เด็กสามารถปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกันได้ดี มีน้ำใจ รู้จักแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อน บอกความรู้สึกได้ด้วยตนเอง เมื่อตักเตือนการกระทำที่ไม่ดีแล้วไม่ทำอีกเลย

พฤติกรรมด้านเก่ง พบว่า สัปดาห์ที่ 1-3 เด็กยังไม่ค่อยสนใจที่จะปฏิบัติตามกิจกรรม ไม่สามารถยอมรับในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้แม้จะอธิบาย เช่น การเปลี่ยนแปลงกลุ่มใหม่ ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้บ้าง ขาดความมั่นคงทางอารมณ์ สัปดาห์ที่ 4-6 เด็กมีพฤติกรรมที่ยอมรับในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้บ้างเมื่ออธิบาย ปรับตัวเข้าเพื่อนได้บ้างเนื่องจากเป็นเพื่อนกลุ่มใหม่ กล้าพูด กล้าแสดงความคิดเห็น สัปดาห์ที่ 7-8 เด็กสามารถยอมรับในสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ในการทำกิจกรรม ปรับตัวเข้ากับเพื่อน และครูได้ดี มีความมั่นใจมากขึ้นเมื่อปฏิบัติตามกิจกรรมต่าง ๆ กล้าพูดกล้าแสดงออกหน้าชั้นเรียนมากขึ้น

พฤติกรรมด้านสุข พบว่า สัปดาห์ที่ 1-3 เด็กยังไม่ค่อยให้ความร่วมมือขณะปฏิบัติตามกิจกรรม มีพฤติกรรมที่ไม่ค่อยชอบเล่นร่วมกับเพื่อน ไม่ค่อยสนใจเมื่อต้องเข้าร่วมกิจกรรม สัปดาห์ที่ 4-6 เด็กเล่นร่วมกับเพื่อนได้บ้าง สนุกบ้างขณะเข้าร่วมกิจกรรม เมื่อคุณครูกล่าวชมเชย เด็กมีความมั่นใจมากขึ้น และเริ่มกล้าแสดงออกความสามารถของตนผ่านทางผลงาน สัปดาห์ที่ 7-8 เด็กสนุกที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับคุณครูและเพื่อนมากขึ้น มีความสุขและภาคภูมิใจกับผลงานของตนเอง เมื่อคุณครูเปิดโอกาสให้เล่น สามารถเล่นร่วมกับเพื่อนได้อย่างสนุกสนาน

สรุปได้ว่า ผลจากการบันทึกการสังเกตพฤติกรรมในขณะจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มที่มีต่อการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย พบว่า เด็กมีความสามารถในการควบคุมอารมณ์เพิ่มมากขึ้น โดยเด็กมีการแสดงออก ด้านดี เด็กมีพฤติกรรมที่รู้จักอารมณ์ของตนเองมากขึ้นบอกความรู้สึกของตนเองได้ และมีวิธีการจัดการกับอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม ด้านเก่ง เด็กมีพฤติกรรมที่เมื่อไม่ได้สิ่งที่ตนเองต้องการสามารถยอมรับคำอธิบาย และอยู่กับเพื่อนได้อย่างมีความสุข และด้านสุข เด็กมีพฤติกรรมที่สนุกสนานเพลิดเพลินกับการทำกิจกรรม

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพบว่า คะแนนเฉลี่ยความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยหลังการทดลองสูงกว่าการทดลองเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม ก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 35.7 และหลังการทดลอง เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 50.0 โดยเด็กมีการแสดงออก

ด้านดี เด็กมีพฤติกรรมที่รู้จักอารมณ์ของตนเองมากขึ้นบอกความรู้สึกของตนเองได้เมื่อถูกถาม รู้สึกดีใจ เสียใจ โกรธ ไม่ชอบ ไม่พอใจ และมีวิธีการจัดการกับอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม

ด้านเก่ง เด็กมีพฤติกรรมที่เมื่อไม่ได้สิ่งที่ตนเองต้องการ สามารถยอมรับคำอธิบาย และอยู่กับเพื่อนได้อย่างมีความสุข

ด้านสุข เด็กมีพฤติกรรมที่สนุกสนานเพลิดเพลินกับการทำกิจกรรม

อภิปรายผล

1. กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม ผู้ศึกษาได้ทำการทดลองเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ ผลการทดลอง พบว่า พฤติกรรมการควบคุมอารมณ์โดยใช้กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม เด็กมีพฤติกรรมที่แสดงถึงการควบคุมอารมณ์ที่ดีขึ้น แสดงให้เห็นว่า กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม สามารถช่วยส่งเสริมการควบคุมอารมณ์ได้จริง ซึ่งสะท้อนได้จากพฤติกรรมด้านดี เช่น รู้จักที่จะหยุดเล่น ขณะทำกิจกรรมได้ รู้จักแบ่งอุปกรณ์ทำงานศิลปะให้แก่เพื่อนในกลุ่ม พฤติกรรมด้านเก่ง เช่น สนใจและสนุกกับการทำกิจกรรมศิลปะ เมื่อเปลี่ยนกลุ่มทำกิจกรรมสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนได้ดี บอกเล่าถึงผลงานศิลปะตามจินตนาการของตนเองได้ พฤติกรรมด้านสุข เช่น พอใจกับผลงานของตนเอง สนุกที่ได้ทำงานร่วมกับเพื่อน ซึ่งในแผนการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มมีลำดับขั้นตอนที่ชัดเจน โดยสอดแทรกพฤติกรรมการควบคุมอารมณ์ในแต่ละด้านให้เข้ากับนักเรียนในทุกขั้นตอน ซึ่งประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นสร้างความสนใจ เป็นการนำเข้าสู่กิจกรรมเพื่อกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจและมีความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรม ประกอบด้วย การร้องเพลง การใช้ปริศนาคำทาย คำคล้องจอง การสนทนาและการร้องเพลง และได้สังเกตสำรวจวัสดุธรรมชาติที่จะนำมาสร้างชิ้นงานศิลปะ ครูสร้างแรงจูงใจ พุดกระตุ้น ใช้คำถามสนทนากับเด็ก แนะนำกิจกรรมที่หลากหลายให้เด็กเลือกได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ บุครินทร์ สิริปัญญาธร (2555) กล่าวว่า แนวการจัดเรียนการสอนศิลปะสำหรับเด็กจำเป็นต้องประกอบขึ้นด้วยปัจจัยหลายอย่าง ที่สร้างเสริมให้เกิดคุณค่าให้เกิดขึ้น ปัจจัยแรกความพร้อมในตัวผู้เรียนซึ่งความพร้อมรวมถึงความพร้อมทางวุฒิภาวะ ความพร้อมทางด้านประสบการณ์ความพร้อมทางด้านวัสดุอุปกรณ์ความพร้อมต่าง ๆ นี้จะช่วยเกื้อหนุนให้ การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นตัดสินใจริเริ่มและปฏิบัติชิ้นงาน เป็นขั้นที่เด็กตัดสินใจเลือกกิจกรรมและ เป็นการให้เด็กได้ทำงานศิลปะที่ตนเองได้เลือก ได้คิดริเริ่มสิ่งที่ตนเองอยากประดิษฐ์ หรือสร้างงานศิลปะ และลงมือทำชิ้นงานจนสำเร็จด้วยตนเองทั้งรายกลุ่มและรายบุคคล โดยครูมีกิจกรรมให้เด็กเลือก 3 กิจกรรมโดยเด็กเลือกทำอย่างน้อย 1 กิจกรรม คือ กิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่ครูเตรียมไว้ให้ 2 กิจกรรม และอีก 1 กิจกรรมให้เด็กริเริ่มตามจินตนาการของตนเองในการทำงานศิลปะ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กรมวิชาการ (2560) กล่าวว่า ลักษณะธรรมชาติของศิลปะเป็นการเรียนรู้ เทคนิควิธีการทำงานตลอดจนการเปิดโอกาสให้แสดงออกอย่างอิสระ ทำให้ผู้เรียนได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ดัดแปลง จินตนาการ มีสุนทรียภาพ และเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทยและสากล

ขั้นนำเสนอผลงาน สะท้อนความคิด และร่วมกันสรุปกิจกรรม เป็นขั้นที่เด็กออกไปนำเสนอผลงาน และสะท้อนความคิดหน้าชั้นเรียน ครูมีบทบาทหน้าที่ในการกระตุ้นและเปิดโอกาสให้เด็กได้เล่าเกี่ยวกับผลงานของตนเอง และชื่นชมเมื่อเด็กลงมือทำผ่านกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม โดยเด็กและครูร่วมกันสรุปถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม และสนทนาสะท้อนความคิดถึงสิ่งที่ได้รับเกี่ยวกับการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็ก หลังจากปฏิบัติกิจกรรม จากนั้นครูและเด็กร่วมกันจัดแสดงชิ้นงานไว้หน้าชั้นเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ

วัฒนา ปุณณฤทธิ์ และ คณะ (2553) กล่าวว่า กิจกรรมศิลปะ เป็นการกระทำของเด็กกับสื่ออุปกรณ์ วัสดุต่าง ๆ ที่ถ่ายทอดความคิด ความรู้สึก ภาพในใจ ประสบการณ์ ความต้องการ ออกมาในลักษณะของการวาด การขีดเขียน การระบายสี การปั้น การตัด การพับ การปะติด การประดิษฐ์การสร้าง การพิมพ์ การถักทอ การสาน การร้อย การเรียง ฯลฯ เพื่อออกมาเป็นผลงานที่แสดงถึงกระบวนการและงานที่ปรากฏรับรู้ได้

จากการทดลองผู้ศึกษาพบว่า ในกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่มนั้นนอกจากมีขั้นตอนที่ชัดเจน ที่สามารถส่งเสริมการพัฒนาพฤติกรรมการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยแล้ว สิ่งที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมควบคุมอารมณ์ที่ดีขึ้นนั้น เกิดจากการที่เด็กได้ระบายอารมณ์ออกมาในทางที่สร้างสรรค์จากการลงมือกระทำผ่านกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการขีดเขียนและใช้สี กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประสาทสัมผัสมือและตา และกิจกรรมเกี่ยวกับการประดิษฐ์ ขณะทำกิจกรรมเด็กรู้สึกผ่อนคลายลดความขุ่นมัวในจิตใจ สามารถยับยั้งและควบคุมอารมณ์ของตนเองได้ดีขึ้น มีสมาธิ การใช้เพลง ปริศนาคำทาย และคำคล้องจองนำเข้าสู่กิจกรรมเป็นกระตุ้นให้เด็กเกิดความสนใจและมีความพร้อมก่อนเข้าสู่กิจกรรม สิ่งสำคัญคุณครูจะต้องคอยกระตุ้นชี้แนะและส่งเสริมให้เด็กได้แสดงออกทางพฤติกรรมควบคุมอารมณ์อย่างถูกต้อง เช่น ในขณะที่ทำกิจกรรมเด็กได้เรียนรู้การปฏิบัติตามข้อตกลงในห้องเรียนเมื่ออยู่ร่วมกัน การปรับตัวเข้ากับเพื่อนเมื่อต้องเปลี่ยนกลุ่มใหม่ การรอคอยและการแบ่งปันอุปกรณ์ในการทำงาน ถ้าพูดแสดงผลงานของตนเองหน้าชั้นเรียน พฤติกรรมดังกล่าวเกิดจากการที่เด็กได้รับการกระตุ้นปฏิบัติซ้ำ ๆ คุณครูจะต้องคอยสนับสนุน และชมเชยเมื่อเด็กปฏิบัติได้ เด็กจะรู้สึกมีกำลังใจและความมั่นใจมากขึ้น จนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้โดยที่ครูไม่ต้องคอยเตือน ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ ปุณณสา ธรรมสิทธิ์ (2556) เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมความฉลาดทางอารมณ์ในด้านดี ด้านเก่ง และด้านสุข ที่ดีขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่ระยะก่อน ระหว่าง และหลังการทดลอง และโดยภาพรวมเด็กส่วนใหญ่มีพฤติกรรมความฉลาดทางอารมณ์หลังการทดลองอยู่ในระดับดีมาก

2. การควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัย ผู้ศึกษาได้แบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

ความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ของเด็กปฐมวัยหลังการทดลองสูงกว่าการทดลอง เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติที่เด็กเป็นผู้ริเริ่ม ก่อนการทดลองมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 35.7 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.58 และหลังการทดลอง มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 50.0 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.20 รวมทั้งคะแนนเฉลี่ยระหว่างสัปดาห์มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นทุกสัปดาห์ โดยเด็กมีการแสดงออก ด้านดี เด็กมีพฤติกรรมที่รู้จักอารมณ์ของตนเองมากขึ้นบอกความรู้สึกของตนเองได้ และมีวิธีการจัดการกับอารมณ์ได้อย่างเหมาะสม ด้านเก่ง เด็กมีพฤติกรรมที่เมื่อไม่ได้สิ่งที่ตนเองต้องการ สามารถยอมรับคำอธิบาย และอยู่กับเพื่อนได้อย่างมีความสุข และด้านสุข เด็กมีพฤติกรรมที่สนุกสนานเพลิดเพลินกับการทำกิจกรรม สอดคล้องกับ ธนารัตน์ เจือจันทร์ (2554) ซึ่งกล่าวว่า กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เป็นการพัฒนาความเจริญงอกงามทุกด้าน เช่น พัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางเปิดโอกาสให้เด็กรู้จักสังเกตหาเหตุผล รู้จักสร้างสรรค์ลักษณะนิสัยที่ดีและได้แสดงออก ถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึกและความเข้าใจรวมทั้งบุคลิกภาพความเป็นอิสระของเด็กออกมาโดยผ่านสื่อ เทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่มีหลากหลาย

รูปแบบ โดยความรวมถึงความพยายามอันเกิดจากจิตสำนึกในอันที่จะสร้างสรรค์ งานประดิษฐ์ การปั้น การปะติด การวาดและปรากฏ ด้านอื่น ๆ ช่วยให้เด็กมีนิสัยรักและรู้จักการทำงานพร้อมกับผู้อื่นมีความเชื่อมั่น ในตนเองกล้าคิด กล้าแสดงออก มีเหตุผล รู้จักการสังเกต กล้าตัดสินใจ ตลอดจนสามารถคิดปัญหาได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้

1. การจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติเป็นกิจกรรมที่มุ่งเน้นให้เด็กลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง ขั้นตอนการทำงานมีความซับซ้อน หลายขั้นตอนเด็กในชั้นเรียนมีจำนวนมากจึงควรมีครูหรือพี่เลี้ยงอย่างน้อย 2 คน ให้ความช่วยเหลือและอำนวยความสะดวก ดูแลเด็กในการทำกิจกรรมได้อย่างทั่วถึง เพื่อให้กิจกรรมดำเนินไปได้ด้วยดี ตามแผนที่วางไว้
2. การประเมินเด็ก ผู้ตอบแบบประเมินจะต้องรู้จักหรือคุ้นเคยกับเด็กเป็นอย่างดีไม่น้อยกว่า 6 เดือน เพื่อจะได้มีโอกาสให้ข้อมูลเกี่ยวกับเด็กได้อย่างละเอียดและถูกต้อง ไม่ควรนำผลการประเมินไปเปรียบเทียบกับเด็กอื่น ว่ากล่าวตำหนิเด็ก หรือใช้เป็นข้อตัดสินในการคัดเลือกเด็กในโอกาสต่าง ๆ
3. ครูควรเพิ่มเศษวัสดุให้มากขึ้น เพื่อให้เด็กได้เลือกใช้อย่างอิสระและหลากหลายตามความต้องการของเด็ก
4. หากเด็กไม่สามารถตอบคำถามได้ ครูควรใช้คำถามปลายเปิดกระตุ้นให้เด็กตอบและบางครั้งครูอาจมีการเชื่อมโยงสิ่งที่อยู่รอบตัวเด็กก่อนเพื่อให้เด็กได้เกิดการคิดความคิดก่อนตอบคำถามในแต่ละครั้ง

ข้อเสนอแนะในการทำการศึกษารั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์กับตัวแปรอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น การเคลื่อนไหวร่างกายกับความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์ ดนตรีกับความฉลาดทางอารมณ์ด้านการควบคุมอารมณ์
2. ควรมีการศึกษาถึงผลของการจัดกิจกรรมศิลปะจากสื่อธรรมชาติเพื่อพัฒนาทักษะด้านอื่น ๆ เช่น ศิลปะจากสื่อธรรมชาติกับทักษะทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะจากสื่อธรรมชาติกับทักษะการแสวงหาความรู้ ทักษะทางสังคม การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์.
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2560). *แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์เด็กอายุ 3-5 ปี*. ปิยะนิตย์ พับลิสซิ่ง.

- จินต์ มนุษยศิลป์. (2556). *กิจกรรมศิลปะครุอนุบาล*. แพลนพับลิชชิง
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2558). *80 นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). พี บาลานซ์ ดีไซน์แอนปรินต์ติ้ง.
- ทศนา แคมมณี. (2559). *ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 20). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธนารัตน์ เจือจันทร์. (2554). *ความสามารถด้านมิติสัมพันธ์ของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมด้วยเส้นเชือก* [ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต]. Srinakharinwirot University Institutional Repository (SWU IR). <http://ir.swu.ac.th/jspui/handle/123456789/3505>
- บุศรินทร์ สิริปัญญาธร. (2555). *ผลการใช้กิจกรรมศิลปะบูรณาการที่มีต่อความสามารถในการแก้ปัญหา* [ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์] สาขาวิชาการศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปยุตนา ธรรมสิทธิ์. (2556). *การใช้กิจกรรมศิลปะเพื่อส่งเสริมความฉลาดทางอารมณ์ของเด็กปฐมวัย*. [ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. สาขาวิชาปฐมวัยศึกษา, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วัฒนา ปุญญฤทธิ์ และคณะ. (2553). *กิจกรรมสำหรับเด็กปฐมวัย*. มิวเซียมบุ๊คส์.
- สิริมา อภิญาโณนนตพงษ์. (2553). *การวัดและประเมินผลแนวใหม่*. ดอกหญ้าวิชาการ.
- ศิริวรรณ วณิชพัฒน์วรชัย. (2559). *วิธีสอนทั่วไป (Method of teaching)*. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาษาอังกฤษ

- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth, and crisis*. Norton.
- Korotaeva, E. V., & Svyattseva, A. V. (2016). Initiative development in preschool children. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 233, 280-286. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.10.127>
- Goleman, D. (1999). *Working with emotional intelligence*. Bantam Book.